

SPECTACOLUL OGLINDIRII¹

Dorin Murariu

Pentru cercetătorul devotat al zonei, Doina Peteanu a reprezentat o axă definitorie, căci aceasta și-a asumat turbionul existențial ca să o impună pe Anișoara Odeanu, spectaculos act de metamorfoză consumat între multiple oglindiri, după cum se și poate constata din monografia închinată scriitoarei ori din volumul **Publicistică la „Viața”**. Aici, alături de Eugen Beltechi, Gheorghe Luchescu și-a asumat încă o dată rolul de pasionat truditor întru mai buna cunoaștere a spiritualității bănățene.

Ajunsă vedetă în provincia natală înainte de a fi scris ceva substanțial și trăitoare într-un mediu cultural cu elanuri, totuși, limitate, tână dezinhbată pornea să cucerească tocmai centrul spre care bănățenii priviseră cu atâta speranță în urmă cu decenii, atunci când nu se uitau spre Viena. Dă lovitura cu **Într-un cămin de domnișoare**, ajungând în cercul celor câțiva tineri aleși să modeleze noua Românie, conectând-o la pulsul european al literaturii. Treptat, în locuința ei bucureșteană, „decorul” uman se schimbă radical și, în locul liniștiților colegi de altădată, apar exponenții noii paradigme de dreapta. Experiența nu ține prea mult, căci Antonescu hotărâse că venise timpul curățeniei prin diverse mijloace. Pus în fruntea unui ziar progubernamental, Rebreanu a împlinit proiectul apelând la câțiva dintre tinerii de succes ai momentului. Astfel, de la sfârșitul lui 1941 și până în toamna lui 1943, scriitoarea va fi redactorul paginii a doua - *Viața artistică* – alături de Dan Petrașincu. Întâmplător sau nu, în aceeași formulă i-a surprins și pagina 879 a **Istoriei ...** lui G. Călinescu, liderii prozei din capitolul *Noua generație* fiind Mircea Eliade, Anton Holban și Mihail Sebastian.

De ce am citi acum, după aproape șaptezeci de ani, aceste pagini puternic influențate de contextul dur al războiului ? Pentru a vedea, fie și parțial, spectacolul oglindirii Doinei Peteanu de zi cu zi în chipul fardat artistic al Anișoarei Odeanu – ar fi un răspuns. Pentru a observa cum pionul transformat în regină îi susține în continuare pe cei rămași acasă. Pentru a înțelege mai bine complexele literaturii române. Pentru a urmări cu înfiorare prin ce sită

¹ Doina Peteanu (Anișoara Odeanu), *Publicistică la „Viața”*. Ediție de Eugen Beltechi și Gheorghe Luchescu. Cuvânt înainte de Cornel Ungureanu, Timișoara, Editura Orizonturi universitare, 2009

nemiloasă trebuie să treacă autorii și cărțile lor. Sau, mai ales, pentru a trăi măcar câteva momente alături de marii scriitori cunoscuți doar în ipostaza lor muzeistico-școlară. Căci Doina Peteanu ia ce este mai bun din Anișoara Odeanu și ne livrează încântătoare secvențe în priză directă. Ochiul ager al femeii înregistrează cu acuitate orice semnal venind din proximitatea lucrurilor sau a oamenilor. Biblioteca, biroul, celelalte mobile, hainele sunt cele câteva linii obligatorii ale cadrului. În mijloc, iradiind, portretul interlocutorului. Iată-ne acasă la Camil Petrescu: „Biroul, cu o bibliotecă ce ocupă toți pereții, are totuși un aer atât de proaspăt, de strălucitor, parcă ar fi o sală de laborator american. E totuși cald și intim” Apoi, ochii unei experiențe artistice (și nu numai): „ Camil Petrescu e senin – același surâs cald, aceeași lumină în ochii albaștri mici, în care s-a strâns parcă numai esență de expresie (când l-am cunoscut, cu vreo zece ani în urmă, mi-am dat seama câtă forță de expresie pot avea ochii mici, câtă incandescență de spirit și vioiciune [...]), aceleași culori pastel, pe care le știu de atâta timp.” Lângă masa de lucru aproape inconfortabilă unde Camil Petrescu și-a scris toată opera, o valiză. Nu, nu pornea în vreun voiaj. Plecase doar de vreo zece ani din literatură ca să umple geamantanul cu trei mii de pagini – **Teoria substanței**. I se aduce aminte că a inaugurat la noi literatura autenticității. Scriitorul răspunde că, dacă nu i s-ar fi mărit chiria, n-ar fi fost obligat să scoată câte o nouă ediție și apoi , „ cărțile astea scrise la persoana întâi sunt, sub aerul lor de document personal, mai discrete și mai impersonale decât unele cărți scrise la persoana a treia.” În alte pagini, portretul lui Lucian Blaga („ Sub ochii gravi, cu privire lină, mergând spre dincolo, deși e îndreptată asupra mea, parcă toate apele sunt potolite. Și nu e în liniștea asta nimic altceva decât liniște, nici oboseală, nici omenească resemnare, nici indiferență. E sufletul unui om care e atât de integrat în lumea marilor taine, încât nu-i rămâne decât să le culeagă în armonii de cuvânt și de gândire.”) și răspunsul său la spinoasa problemă a specificului românesc în literatură: „Un scriitor de mare forță va avea în opera lui, totdeauna, o amprentă a specificului național.” Foarte interesantă este și vizita la Sextil Pușcariu, directorul Institutului de Cultură Română, cel mai în măsură să explice diversele ciocniri propagandistice ale timpului. Aflăm că, în Germania, traducerile din literatura română aveau un succes impresionant, autorii pe care s-a mizat fiind Sadoveanu, Agârbiceanu, Slavici, Gârleanu, Marcu Beza, Sandu Aldea, Blaga, Pillat, Voiculescu, Adrian Maniu, N. Crainic cât și Rebreanu, romanul **Ion** cunoscând trei ediții, fiecare de câte zece mii de exemplare, cea mai recentă fiind destinată în întregime frontului.

În acei ani, Doina Peteanu milita pentru o literatură cu adevărat românească, ieșind din „băltoaca fals strălucitoare a culturii cosmopolite.”

Primul pas se baza pe „trăirea adâncă în românesc”, ajungându-se până la rădăcinile tracice, datorită scriitorului contemporan fiind „de eliminare a tot ce nu corespunde acestei structuri.” Regăsirea „în duh național” este mijlocită de „marii apostoli ai scrisului românesc.” Cel dintâi, reprezentând „toată latura de mistică a acestui neam profund arian” era, evident, Eminescu. Lângă el, surprinzător, era plasat Caragiale. Mai sunt selectați, doar într-o enumerare, Neculce, Creangă, Matei Caragiale, Liviu Rebreanu. Nu lipsește folclorul, cu toate că „nu este românesc numai ceea ce se petrece la țară. Este românesc tot ceea ce este văzut românește.” Nu este uitată nici nota slavă, care a avut două fațete, cea a ortodoxiei, care ne-a susținut ființa sufletească, și o alta, profund dăunătoare, deși cu un aspect de atrăgătoare poezie: a fatalismului, a istoriei crescută pe bălăriile unei leni și lipsa de putință de organizare.”

Ziarista pune în pagină toate frământările culturale și literare ale epocii, dovedindu-se un spirit mobil, tenace, provocator. Analizează, compară, pune diagnostice: „Nu mai sunt școli literare, curente literare, nu se mai spun lucruri categorice în niciun sens, se dibuie, se răsfoiește prin manuale vechi, se așteaptă, se tace mai ales, adânc, din ce în ce mai adânc.” Merge prin librării, caută cititorul ideal, enunță elemente de teoria lecturii. O pasionează teatrul, dar nu ocolește nici filmele, chiar dacă „cele mai multe se mărginesc la prezentarea unor mondenități frivole, pe înțelesul midinetelor.” Pune în ecuație creația și critica literară, căutând o plastică definiție: „Nu, adevăratul critic nu este un scriitor ratat. El este așa cum l-a definit un mare romancier francez în anecdota pe care o povestea despre nepoțelul lui, un puști de vreo șase ani, ce, plimbându-se odată pe câmp și auzind niște oi cum behăie, le-a apostrofat plin de indignare: << Nu așa, be-hee – ci așa bee-hee... >> Bunicul, foarte amuzat de această atitudine, i-a prognosticat: << Tu, care vrei să înveți oile să behăie, vei deveni desigur critic literar.” Totuși, în alt loc se arată mai conciliantă, adoptând un model cu irizări din Baudelaire, potrivit căruia criticul este interesant dacă este privit ca un creator, iar opera sa ca o creație. Se dovedește o pasionată cititoare, neuitând să precizeze că rândurile sale sunt altceva decât critică literară. Scrie cu plăcere și cu egală atenție despre cărțile publicate de Camil Petrescu, Mircea Eliade, Radu Tudoran, Ovidiu Papadima, Regina Maria, Nichifor Crainic, Magda Isanos sau Vintilă Horia, dar și despre Madelaine Andronescu, Alice Basarab, Ernest Verzea, sau V. Beneș. Derapează, judecăm noi acum, în fața acuarelelor fűhrerului, „vădind o caldă umanitate și un suflet deosebit de sensibil”, și se extaziază în fața romanului *Sparkenbroke*, de Charles Morgan, mirându-se că această carte, pe alții, „i-a enervat și i-a plictisit, că au găsit-o falsă și confuză.”

Regionalismul cultural a avut în Doina Peteanu un avanpost temeinic și entuziast, cărțile, corurile și cultura populară din Banat reprezentând piloni ai

unei regiuni ce nu era o anexă a Transilvaniei, ci „una din provinciile de cea mai mare vitalitate românească, una din provinciile de cel mai dezvoltat simț artistic, cu cele mai trainice rădăcini în pământul românesc”, literatura de aici fiind una de substanță, „adică neglijând forma și hotărât neamenințată câtuși de puțin printr-o alunecare în estetism.”

Ediția domnilor Eugen Beltechi și Gheorghe Luchescu reprezintă un act recuperator de mare importanță pentru mai buna cunoaștere a unei epoci în care mulți inși, „trăind la periferia sufletului românesc, din care n-au cunoscut și n-au înțeles nimic, au improșcat acest suflet cu veninul lor, vorbind despre el, în numele lui, pentru a concluda că la noi în țară nu se poate face nimic.”